

LLIBRES

Un viatger a

IMMA MERINO

Potser és perquè jo aleshores hi vaig fer atenció i així, doncs, hi projecto la meua experiència personal, però el cas és que em fa la impressió que hi va haver un temps, a primers dels anys noranta i a l'entorn de l'adaptació cinematogràfica que Bernardo Bertolucci va realitzar de la novel·la *El cel protector*, en què va despertar-se un interès per Paul Bowles, almenys en aquest país. També per Jane Bowles, la qual havia mort gairebé vint anys enrere en un hospital de Màlaga on, després de patir un infart cerebral a mitjan anys cinquanta, havia estat reclosa pel seu marit, que va néixer el 30 de desembre de 1910, ara fa cent anys, i no moriria fins agornitzar el segle XX, just un dia de novembre del 1999.

L'interès per la seva obra va lligar-se a la curiositat respecte a la personalitat i la biografia d'aquesta parella d'escriptors nord-americans que, poc després d'acabada la II Guerra Mundial, es van instal·lar a la cosmopolita Tànger després de viatjar per diversos països. D'aquí, la tendència a identificar-los amb Kit i Port Moresby, els viatgers protagonistes d'*El cel protector* a propòsit dels quals el narrador estableix una diferència entre el viatger i el turista esdevinguda cèlebre: mentre que el turista té bitllet de tornada i pensa sempre en el retorn a casa, que farà al cap d'unes setmanes, el viatger, que no pertany més a un lloc que al següent, es desplaça lentament durant anys d'una part a una altra de la Terra.

En tot cas, malgrat que va continuar tenint motius per arribar a publicar l'any 1972 les seves *Memòries d'un nòmada*, Paul Bowles va fixar la seva residència a Tànger i va convertir la ciutat en un lloc de pelegrinatge dels seus amics (els *beatniks* William Burroughs, Allen Ginsberg i Jack Kerouac, a

Es compleix el centenari del naixement de l'escriptor nord-americà Paul Bowles, autor de la novel·la «El cel protector»

Una carrera musical

Quan Paul Bowles va arribar a París a principi dels anys trenta, Gertrude Stein, que tallava el bacallà, li va dir que les seves poesies no li auguraven cap futur literari. Li va fer cas i, en tornar a Nova York, va estudiar composició musical amb Aaron Copland. Anys després, Jane Bowles va animar-lo a tornar a escriure. En tot cas, com a músic va col·laborar amb Orson Welles al teatre, va compondre una òpera amb llibret de Tennessee Williams (*Cajun*) i dues obres basades en García Lorca: *Yerma* i una altra que, inspirada en *Así que pasen cinco años*, va estrenar Leonard Bernstein l'any 1943.

més de Tennessee Williams, Truman Capote o Gore Vidal) i de molts altres que van visitar-lo: De Sartre a Ian Fleming, de Jean Genet a Miquel Barceló.

Arribats també a Tànger, Port i Kit Moresby transiten pel desert del Sàhara (que Paul Bowles considerava el paisatge més bell del món percebent-lo com el no-res) fins a perdre's d'una manera radical: ell morint i ella quedant «absorbida» pel desert. Tot i la deriva dels personatges, a través dels quals s'hi ha entrevist la idea de la dissolució de la identitat, se suposa que *El cel protector* és una novel·la amb un component autobiogràfic. Paul Bowles ho negava, però, exemplificant-ho amb el mateix Bertolucci, va comprovar la tendència a ferrar-se a un supòsit. En el documental *Un desert de roses*, realitzat per Gabriella Cristiani durant el rodatge d'*El cel protector*, Bowles va comentar: «Bertolucci creu que és una obra autobiogràfica. Jo li he dit que no, però ell creu que sí. Diu als actors que va sobre la meua vida. I que Kit és Jane. No hi ha hagut manera de convèncer-lo. Així que no ho intento més». Posem-hi que es va venjar una mica dient que no l'acabava de convèncer l'adaptació de Bertolucci, que converteix Port en un músic (com ho era Paul Bowles) i fa que Kit experimenti un bloqueig literari semblant al de Jane Bowles.

Paul Bowles es fa present com «el narrador» al principi i al final de la pel·lícula. Assegut en un cafè, primer observa els personatges després que se senti la seva veu en *off* fent una reflexió que, més endavant, també expressarà Port Moresby/John Malkovich: «Jo crec que Kit i Port van cometre el gran error de considerar que el Temps no existeix». Bowles va apuntar en l'esmentat documental que Bertolucci li havia demanat que fes com si observés el seu

passat, mentre que, curiosament, el cineasta va explicar-ho com si reconegués la dimensió ficcional de la novel·la: «Hi ha un vertigen temporal. Paul Bowles torna a veure, com si fossin contemporanis, els personatges que va inventar a finals dels anys quaranta, fa més de quaranta anys». Ara bé, Bertolucci, que va aprofitar la novel·la de Bowles per fer una de les seves refle-

Paul Bowles va néixer ara fa cent anys, i va morir el 1999.

Tànger

xions sobre la impossibilitat de viure feliçment l'amor, també li va demanar una cosa que suposa una implicació personal: «Li vaig dir a Paul una cosa molt senzilla: Que el seu rostre, els seus ulls, reflectissin el dolor de la memòria, la pena de recordar». Al final de la pel·lícula, en una bella seqüència, Bertolucci

concedeix a Bowles la possibilitat de *rescatar* Kit (gran Debra Winger, de la qual l'escriptor va intuir que aportaria una tendresa que no hi ha a la *freda* novel·la) del desert on l'havia *abandonat*. Kit entra al mateix cafè i, quan ell li pregunta si s'ha perdut, ella respon «sí». Aleshores, se sent novament la veu del vell Bowles: «Com que no sabem quan morirem, pensem que la vida és inesgotable». És clar que ens equivoquem.

La reflexió existencial es fa metafísica. De què ens pot protegir el cel? Bowles considerava que de l'obscuritat: «Del que hi ha més enllà, on tot és negror. Port diu que ens protegeix del que hi ha al darrere. I què hi ha? No ho sé, però és negre». *El cel protector*, sens dubte la novel·la més cèlebre de Paul Bowles, va ser publicada l'any 1949 i va tenir un èxit immediat als EUA. Però Bowles va escriure molt més, com ara multitud de relats, poemes, memòries (a més de les del *nòmada*, una crònica de la seva vida al Marroc: *Diari de Tànger*), llibres de viatges, entre altres *Caps verds*, *mans blaves*, i algunes novel·les més, com ara *Deixin-la que caigui*, un retrat del Tànger internacional dels anys quaranta i cinquanta i publicada el 1955, a la vigília de la independència del Marroc; *La casa de l'aranya*, en què posa en relació un escriptor nord-americà que defensa la cultura autòctona, una turista que diu que observa una societat endarrerida i un jove marroquí políticament compromès. Paul Bowles, que va traduir escriptors marroquins i va recopilar contes de la tradició oral marroquina, va mantenir-se curiós i sensible davant una cultura diferent a la seva experimentant sempre el plaer de sentir-se un estranger privilegiat.